

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СВІТЛІ ІДЕЙ К. Д. УШИНЬСЬКОГО

У статті розглядаються пріоритетні напрямки у підготовці майбутніх вчителів фізичної культури в світлі творчої спадщини вітчизняного педагога К.Д. Ушинського, враховуючи перспективи розвитку освіти в Україні.

Ключові слова: К.Д. Ушинський, напрямки, освіта в Україні, майбутні вчителі фізичної культури.

Постановка проблеми

Процес модернізації професійної підготовки фахівців в галузі фізичної культури вписується в загальну стратегію освітньої політики України на сучасному етапі, де одним із основних завдань є досягнення сучасної якості освіти, його відповідності актуальним і перспективним потребам особистості, суспільства. Як зазначено у "Білій книзі національної освіти України", українське суспільство, як і все людство, перебуває під впливом потужних глобалізаційних процесів, швидких змін умов життя, посилення конкурентних засад та утвердження дослідницько-інноваційного типу розвитку, переосмислення ціннісних орієнтирів і стратегій людського буття [2].

Нові виклики сучасної освітньої практики вимагають адекватної модернізації системи підготовки висококваліфікованих вчителів фізичної культури. Від вирішення цієї задачі значно залежить розвиток держави, адже фізична культура і спорт є тією соціальною сферою, від ефективності функціонування якої істотно залежить фізичне, духовне, інтелектуальне здоров'я і благополуччя особистості та суспільства в цілому.

Ще в середині XIX століття К.Д. Ушинський констатував: саме освітня, а не судова чи земельна реформа, є найміцнішим фундаментом суспільства. Освіта зобов'язана гнучко та мобільно реагувати на запити соціуму щодо цілей, змісту та результатів професійної підготовки фахівців. Сучасне суспільство вимагає спеціаліста з фізичної культури і спорту інноваційного типу, який поєднує в собі духовне і фізичне багатство, здатного до творчої праці, професійного саморозвитку та самовдосконалення.

На сучасному етапі перебудови, розвитку освіти в Україні виникає потреба звернення до скарбниці світової педагогічної культури, джерел педагогічних думок видатних вітчизняних педагогів та творчого опрацювання їх ідей. Цікавим є вивчення та впровадження в систему підготовки майбутніх вчителів фізичної культури творчої спадщини основоположника вітчизняної наукової педагогіки К.Д. Ушинського, враховуючи перспективи розвитку освіти в Україні сьогодні.

Метою дослідження є обґрунтування пріоритетних напрямків у підготовці майбутніх вчителів фізичної культури в світлі ідей К.Д. Ушинського.

Виклад основного матеріалу дослідження

Проблема підготовки вчителя до професійної діяльності була предметом уваги таких педагогів минулого, як Я.А. Коменський, А. Дістервег, К.Д. Ушинський, П.Ф. Лесгафт, В.О. Сухомлинський та інші, творча спадщина яких залишається актуальною і сьогодні.

Удосконалення підготовки вчителя фізичної культури є закономірним процесом, який обумовлений розвитком сучасного суспільства. Як зазначає В. Андрущенко: "Новий учитель – це особистість, що відповідає викликам часу. Водночас ця ідея не вимагає розриву з традиційними характеристиками вчителя. Любити дитину, бути патріотом і громадянином світу, носієм гуманістичних цінностей, авторитетом у своїй галузі залишаються ознаками Вчителя" [1].

У сучасну модель педагогічної освіти глибоко і послідовно вписуються гуманістичні погляди К. Ушинського, на переконання якого, статuti і програми, традиції навчального закладу не можуть замінити педагога в справі виховання. Вплив особистості вчителя на дитину він називав "плодотворним променем сонця для молодої душі, який нічим замінити неможливо" [9] та наголошував на тому, що мистецтво учителя формує духовне обличчя самої людини [7]. Виховання гуманізму й людяності повинно стати одним із завдань діяльності вчителя, вони мають виявлятися в таких якостях і рисах особистості, як талант доброти, потреба в служінні людям – радість самовіддачі, і як зазначає В.О. Сухомлинський "людина доторкається до людини, до її душі своєю душею" [6].

Професійне становлення майбутніх вчителів фізичної культури нерозривно пов'язане з формуванням у них гуманістичного світогляду, і першим із пріоритетних напрямків у їх підготовці є гуманістична спрямованість, яка передбачає створення особистісно розвивального середовища для професійного становлення та розвитку особистості майбутнього вчителя.

Ціннісні характеристики педагогічної діяльності пов'язані з її гуманістичною сутністю та з чітким твердженням у суспільній свідомості уяви про вчителя як носія духовності культури, її системи цінностей. Як зазначено у "Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні", що нові часи вимагають коригування системи цінностей, однак залишаються цінності та традиції в суспільстві (почуття – гуманізму, моральної відповідальності, патріотизму, національної єдності), які універсальні, що непідвладні часу, незважаючи на серйозні зміни в сучасній цивілізації [4].

Освіта як соціальний інститут, і як освітній процес, і як результат педагогічної діяльності має відповідати принципам гуманізації: визнання пріоритету особистості студента в освітньому процесі; врахування його освітніх потреб; гуманізація освітнього середовища; дотримання прав і свобод студента в освітньому просторі. Гуманізація – це "олюднення" усього процесу навчання і виховання, формування у майбутніх учителів фізичної культури гідності, самоповаги, перетворення їх у рівноправний суб'єкт навчання.

Другим пріоритетним напрямком є організація суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників педагогічного процесу (викладач-студент), де обидва учасники навчального процесу активні, рівноправні у взаємодії [4]. К.Д. Ушинський наголошує на ролі особистості вихователя, який може і хоче дати можливість учням відчувати себе повноправними учасниками педагогічного процесу: "вплив особистості вихователя на молоду душу становить ту виховну силу, якої не можна замінити ні підручниками, ні моральними сентенціями, ні системою покарань і заохочень ... дух закладу ... живе не в стінах, не на папері, а в характері більшості вихователів і звідти вже переходить у характер вихованців" [8]. Ідеальний учитель, на думку видатного педагога, тонко відчуває душевний стан своїх учнів, вбачає в них особистості, які гідні поваги і це має бути важливим орієнтиром у підготовці майбутніх вчителів і зокрема вчителів фізичної культури.

Завдяки суб'єкт-суб'єктним відносинам студент повинен усвідомлювати сенс власного життя і діяльності, визначати особистісну траєкторію розвитку, розробляти і реалізовувати плани на майбутнє. У педагогічно доцільній, гуманній взаємодії викладачі та студенти можуть найяскравіше виявляти себе, глибше пізнавати один одного, досягати взаєморозуміння. Безпосередньо педагогічним процесом керує викладач і він виступає в ньому, як оператор пошукової діяльності студентів, однак активна роль у пізнавальній діяльності належить студентам, при цьому основним положенням є те, що відносини в процесі здійснення різних видів діяльності (освітня, наукова, виховна) між ними відбуваються на рівні співробітництва і співтворчості.

Таким чином, змінивши спосіб включення особистості студента в навчальний процес ("самостійні думки витікають тільки із самостійно здобутих знань" [7]) ми спрямуємо його власні зусилля на досягнення особистісної й професійної зрілості, що допоможе йому розкрити духовність, індивідуальність і своєрідність власної особистості. При цьому творчий викладач виступає вагомим фактором розвитку індивідуальності студента, а відтак розвитку його творчого потенціалу, що нині є актуальною проблемою. Творча співпраця викладача і студента гарантує їх професійне зростання.

К.Д. Ушинський стверджував ідею про важливе значення педагога в суспільстві, про його активну і творчу роль, право і обов'язок учителя втручатися у виховний процес "вихователь ніколи не може бути сліпим виконавцем інструкції: не зігріта теплом його особистого переконання, вона не матиме ніякої сили" [8], тобто навчально-виховний процес може бути успішним за умови створеної творчої атмосфери, де вчитель є його активним і самостійним учасником, а не лише виконавцем.

Відповідно до даної тези можливо визначити третій пріоритетний напрямок в підготовці майбутніх вчителів фізичної культури – підвищення ступеня свободи і ступеня творчості викладачів вузу та студентів, відповідно до парадигми сучасної освіти й вимог майбутньої професійної діяльності. Це передбачає самостійний вибір викладачами дидактичного арсеналу педагогічних впливів (принципи, засоби, методи, методичні прийоми, форми організації занять та форми організації діяльності студентів тощо) та свідомого, зацікавленого виконання освітніх завдань студентами.

Процес навчання має будуватися таким чином, щоб студент формував власну освітню траєкторію в залежності від особистісних задатків, завдяки створенню викладачем сприятливих умов для їхньої трансформації в здібності, професійні вміння та навички. Четвертий пріоритетний напрямок – людиноцентризм, який передбачає максимальне наближення навчання кожної людини до її потреб, інтересів, індивідуальності [4] і як зазначає К.Д. Ушинський, що саме природа людини є засобом виховного впливу, він закликав учителів до глибокого й всебічного вивчення учнів "хто хоче вчити, той повинен розумітися в потребах учня, заглянути в його душу" [7].

Відповідно до процесу реформування освітньої галузі (інноваційна діяльність вчителя стає на сьогоднішній день важливим напрямом реалізації модернізаційних реформ в освіті і одним із суттєвих напрямків переходу до моделі інноваційного розвитку України в цілому) важливо у майбутніх учителів фізичної культури сформувати здатність проектувати, конструювати і перетворювати окремі складові

педагогічної діяльності, моделювати педагогічні впливи і ефективно їх застосовувати на практиці, тобто сформувати у них здатність до креативно-інноваційної діяльності [3, 5]. Сучасний інноваційний процес характеризується великою свободою вибору і різноманіттям видів інноваційної діяльності, що вимагає від вчителя фізичної культури поглиблення професійно необхідних знань і досвіду, посилення педагогічної творчості та вибірковості інноваційної діяльності з метою якісного вирішення різноманітних задач фізичного виховання.

Відповідно до цього п'ятим пріоритетним напрямком ми вважаємо створення умов для цілеспрямованого формування науково-педагогічного світогляду майбутнього вчителя фізичної культури. Науково-педагогічний світогляд вчителя фізичної культури, на думку М.М. Огієнко, це розуміння методологічних основ його педагогічної діяльності (створення методологічних засад для креативного проектування конструювання і ефективної реалізації в практиці фізичного виховання і спортивного тренування різноманітних педагогічних технологій). Науковий світогляд забезпечує позицію, переконання, цінності і мотивацію поведінки особистості [5].

В роботах К.Д. Ушинського зазначено, що особистість вчителя означає все у справі виховання, тому він повинен бути всебічно підготовленим до вчительської роботи "для народного вчителя необхідно мати всебічно широку освіту, важливо розвивати у вчителя спроможність і готовність до постійного розширення свого наукового і педагогічного світогляду". Акцентуючи увагу на формуванні педагогічного світогляду вчителів, він наголошував, що "оточення ж, у якому можуть формуватися педагогічні переконання, – це філософська й педагогічна література і ті кафедри, на яких викладають науки" [7].

Потреба в суспільно корисній праці, усвідомлення її цінності, основа творчого відношення до праці не стільки дається людині від природи, скільки формується у неї засобами навчання та виховання протягом усього життя. К.Д. Ушинський підкреслює, що вчитель не повинен обмежуватися отриманими знаннями "вчитель учить успішно до тих пір, поки вчиться сам". Дуже важливо розвинути у майбутніх вчителів фізичної культури здібність і готовність до постійного розширення свого наукового і педагогічного світогляду, у зв'язку з цим, шостим пріоритетним напрямком є акмеологічна орієнтація, яка забезпечує особистості установку на професійне самовдосконалення, саморозвиток, прагнення до постійного професійного зростання.

Надбання народу передаються з покоління в покоління. "Усяка жива історична народність є найпрекраснішим створінням божим на землі, і вихованню лишається тільки черпати з цього багатого й чистого джерела" [7]. Сьогодні вкрай важливо будувати освітній процес на підвалинах відродження національної свідомості, поважанні традицій народу, рідної мови. Народність і національний характер освіти – важливі умови її духовного здоров'я і нормального розвитку. Синтез концептуальних положень сучасної теорії виховання та етнопедагогічного досвіду українського народу – запорука професіоналізму майбутнього вчителя.

Сьомим пріоритетним напрямком є впровадження здобутків української етнопедагогіки, українознавства у підготовку майбутніх вчителів фізичної культури. Педагогіка, за справедливим визначенням К.Д. Ушинського, не тільки наука, а й мистецтво. А мистецтво, як правило, має своє національне вираження.

На наш погляд, активне впровадження даних напрямків в підготовці майбутнього вчителя фізичної культури дозволить йому в своїй професійній діяльності адекватно, грамотно і ефективно застосовувати накопичені педагогічні компетенції, створить умови для повноцінного прояву особистості вчителя і пошуку ним нових дидактичних і технологічних систем навчання, забезпечить формування вчителя нового рівня професійної свідомості і мислення, його особистісної здатності до креативно-інноваційної діяльності.

Висновки

Встановлено, що науково-педагогічний доробок К.Д. Ушинського є актуальним для вирішення сучасних проблем освіти, в умовах глобалізації суспільства і прагнення України до інтеграції у світовий освітній простір, за умови його творчого інноваційного наповнення. Визначено пріоритетні напрямки у підготовці майбутніх вчителів фізичної культури в світлі творчої спадщини педагога К.Д. Ушинського, враховуючи перспективи розвитку освіти в Україні такі, як: гуманістичний світогляд; організація суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників педагогічного процесу; підвищення ступеня свободи і ступеня творчості викладачів вузу та студентів; людиноцентризм; формування науково-педагогічного світогляду; професійне самовдосконалення та етнопедагогічні надбання.

Перспективним напрямком підготовки майбутніх вчителів фізичної культури з інноваційним типом мислення є впровадження навчально-методичної системи цілеспрямованого керованого формування у них здатності до креативно-інноваційної діяльності, змінивши акцент в навчально-виховному процесі з накопичення педагогічних компетенцій на вміння грамотно, раціонально, адекватно, доцільно і ефективно розпорядитись ними в практичній роботі.

Реалізація вказаних пріоритетних напрямків буде сприяти поліпшенню професійної підготовки та успішності в професійній адаптації майбутніх вчителів фізичної культури.

Використані джерела

1. Андрущенко В. "Новий учитель – це особистість, що відповідає викликам часу" / спілкув. Савченко В. // Урядовий кур'єр, 2011, №104 (9 червня). – С. 17.
2. Біла книга національної освіти України / Акад. пед. наук України; за заг. ред. В. Г. Кременя. – К. : Київськ ун-тет ім. Б. Грінченко, 2011. – 342 с.
3. Лисенко Л. Л. Перспективи формування у майбутніх вчителів фізичної культури здатності до креативно-інноваційної діяльності // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 15 / За ред. Г. М. Арзютова. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013, Том 1. – Випуск 7 (33). – С. 467-472.
4. Національна доповідь про стан та перспективи розвитку освіти в Україні // НАПН України; за заг. ред. В. Г. Кременя. – К. : Пед. думка, 2011. – 304 с.
5. Огієнко М. М. Формування науково-педагогічного світогляду особистості як основи професійної підготовки фахівців в галузі фізичної культури та спорту // Вісник ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка. – Чернігів: ЧНПУ, 2011. – № 86 (том 2) – С. 398-403.
6. Сухомлинський В. О. Лист про Педагогічну етику / В. О. Сухомлинський // Вибр. твори. : [в 5 т.]. – К., 1977. – Т. 5. – С. 593-600.
7. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори : В 2-х т. Пер. з рос. / Редкол.: В.М.Столетов (голова) та інші. – К. : Рад. школа, 1983
8. Ушинський К. Д. Про користь педагогічної літератури / К. Д. Ушинський // Тв. : в 6 т. – К. : Держ. учбово-педагогічне вид-во, 1954. Т. 1. – 1954. – С. 33-49.
9. Ушинський К. Д. Проект учительської семінарії / К. Д. Ушинський // Тв. : в 6 т. – К. : Держ. учбово-педагогічне вид-во, 1954. Т. 1. – 1954. – С. 242–267.

Lysenko L.

PRIORITY DIRECTIONS IN EDUCATION FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL TRAINING IN LIGHT OF K. D. USHINSKY IDEAS

The article discusses priorities in education future teachers of physical training in the light of the creative heritage national educator K.D. Ushynsky considering the perspectives of education in Ukraine.

Key words: *K.D. Ushinsky, directions, education in Ukraine, future teachers of physical training.*

Стаття надійшла до редакції 18.07.13